

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Mäntysaari, Mikko

Title: Kristinuskon sosiaalinen rakentuminen

Year: 2008

Version: Published version

Copyright: © 2008 Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Mäntysaari, M. (2008). Kristinuskon sosiaalinen rakentuminen. Janus, 16(1), 91-94.

Kristinuskon sosiaalinen rakentuminen?

kaksi asumisyhteisöä, lähes 50 hengen Väinölä ja pienempi Katajala. Molemmissa asukkaita yhdistää asumista abstraktimpi aate (teosofia ja ekologia). Kenties niitä ei voi aivan asumisen tyyppilisiksi muodoiksi nostaa. Vapaaehtoisia asumisen yhteenliittymiä on Suomessa silti enemmänkin ja erilaisin motiivein ja lisää tuntuu olevan tulossa. En tiedä, onko yhteisöasumista Suomessa viimeaikoina tutkittu ja jos niin miten. Innostuin Salon ja Kallisen tutkimuksesta niin, että aion ottaa selvää.

Mikko Mäntysaari: *YTT, professori, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto*

Peter Berger: Questions of Faith. A Sceptical Affirmation of Christianity. Blackwell Publishing, Malden 2004, 187 s.

Peter L. Berger (s. 1929) on syntyjään wieniläinen sosiologi, joka muutti itävallasta toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvaltoihin. Tunnetuin Berger lienee yhdessä Thomas Luckmannin kanssa kirjoittamastaan kirjasta "The Social Construction of Reality" (alkup. 1967, suom. 1994). Tapio Aittolan mukaan sekä Berger että Thomas Luckmann olivat itävallanjuutalaisen Alfred Schütz'n oppilaita 1940–50-luvuilla New School of Social Researchissa. Bergerin ja Luckmannin teoksen ensimmäinen osa on tiivistelmä Schütz'n kesken jääneestä elämismaailman perusrakenteita koskevasta teoksesta. Teos vakiinnutti konstruktionistisen lähestymistavan yhteiskuntatieteisiin, tosin suurin osa teoksen lukijakunnasta ei osaa yhdistää sen perusajatuksia Schütz'n fenomenologiaan, sanoo Aittola. (Aittolan jälkisanat teoksessa Schütz 2007, 460.) Sosiaalisena konstruktioonismiin paneutuneille saattaisi olla kiinnostavaa tutustua myös Peter Bergerin teologisiin pohdintoihin. Tiedonsosiologina tunnettu Berger on nimittäin julkaissut runsaasti myös teologian ja uskontojen sosiologian alalta.

Berger ei uudessa teoksessaan juuri viittaa yhteiskuntatieteilijöihin tai tämän hetken yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa suosittuihin filosofeihin. Teoksen lähteet ovat lähinnä kristillistä, erityisesti protestanttista teologiaa. Todelisuutta koskevaa problematisoimatonta näkemystä kuvatessaan Berger viittaa toki Schütz'n kantaan, että tällaista maailmaa voidaan kutsua itsestään selvänä otetuksi (the world-taken-for-granted). Bergerin mukaan uskonnollinen käsite maailmasta, eli uskomisen (Faith) eroaa

tästä itsestään selvänä ottamisesta. Sen sijaan se nojautuu perusasenteeseen, jonka mukaan maailma on kerrostunut niin, että jokapäiväisen arkielämämme takaa löytyy toinen todellisuus, jossa vaikuttaa hyvä toimija, Jumala.

Berger oli vielä 1970-luvulla monen muun uskontososiologin kanssa samaa mieltä siitä, että maallistuminen etenee länsimaissa ja uskontojen harjoituksen merkitys vastaavasti vähenee. Sekularisoitumisen etenemisen rinnalle on kuitenkin kehittynyt toinen trendi: uskontojen merkitys on jo pitkään ollut kasvussa. Kun Suomen evankelis-luterilainen kirkko näyttää edelleen menettävän jäseniään, voisi ajatella, että ainakin maallistuneiden pohjoismaiden kaltaisissa maissa Bergerin teesi olisi väärä. Berger on ainakin osittain eri mieltä – minusta kirjan sanoma on, että myös eurooppalaisissa yhteiskunnissa uskontojen merkitys voi olla kasvussa.

Teoksen alaotsikkona on "A Sceptical Affirmation of Christianity". Kyse on tosiaankin epäilevän ja kriittisen harkintansa koko ajan säilyttävän tutkijan puheenvuorosta. Berger ei väitä tietävänsä, miten asiat maailmassa ja esimerkiksi Jumalan suhteen ovat. Tässä hän eroaa sekä fundamentalisti-kristittyjen että ateistien kovin varmoista näkemyksistä.

Vertaillessaan erilaisia kristinuskon tulkintoja, Berger päätyy pitämään läntisten kirkkojen ratkaisuja itäistä uskottavampina, vaikka myöntääkin ortodoksien monessa suhteessa olevan vahvoilla. Hän päätyy kirkkojen historiallisissa kiistakysymyksissä samoille linjoille Paavalin, Augustinuksen ja Lutherin kanssa. He olivat kaikki myös kirkon luojia organisaatiososiologisessa mielessä. Bergerin mukaan luterilainen tulkinta kristinuskosta on parhaiten perusteltavissa. Luther edustaa onnistuneesti välittävää kantaa kokemuksellisuutta korostavien protestanttisten suuntausten ja institutionaalisen katolilaisuuden välillä.

Helluntailaisuus, joka Bergerin mukaan on nopeimmin leviävä kristillisyyden laji tai tyyppi maailmassa (s. 11), edustaa hänen mielestään arveluttavaa kehitystä. Berger ei ole kovin eksplisiittinen helluntailaisuutta kohtaan osoittamassaan kritiikissä. Kyse ei ole evankelisen kristillisyyden poliittisesta konservatiivisuudesta, vaan kritiikki perustuu nähdäkseen siihen, että helluntailaisuus koettaa torjua kristinuskoon liittyvät vaikeat teologiset ja filosofiset kysymykset vähemmän tärkeinä. Sen sijaan Bergerin kristillinen kirkko on erehtyväinen, hänen Raamattunsa on täynnä virheitä, ja ekstaattiset kokemukset voidaan selittää psykologisin teorioin.

Kirjan rakenne on yksinkertainen: Berger koettaa sosiologisen ymmärryksensä ja harrastelijateologisen lukemisensa perusteella arvioida jokaista apostolisen uskontunnustuksen väitettä: onko väite uskottava vai ei?

Apostolinen uskontunnustus kuuluu näin: "Minä uskon Jumalaan, Isään, Kaikkivaltiaaseen, taivaan ja maan Luojaan, ja Jeesukseen Kristukseen, Jumalan ainoaan Poikaan, joka sikisi Pyhästä Hengestä, syntyi neitsyt Mariasta, kärsi Pontius Pilatuksen aikana, ristiinnaulittiin, kuoli ja haudattiin, astui alas tuonelaan, nousi kolmantena päivänä kuolleista, astui ylös taivaisiin, istuu Jumalan, Isän, Kaikkivaltiaan, oikealla puolella ja on sieltä tuleva tuomitsemaan eläviä ja kuolleita, ja Pyhään Henkeen, pyhän yhteisen seurakunnan, pyhän yhteyden, syntien anteeksiantamisen, ruumiin ylösnousemisen ja iankaikkisen elämän."

Apostolinen uskontunnustus voi vaikuttaa nykyihmisestä järjettömältä ja mahdottomalta hyväksyä. Silti se luetaan suomalaisissakin kirkoissa sunnuntaisin yhdessä ääneen, sitä opetetaan koulussa ja rippikoulussa. Sen verran erikoiselta tuntuvia väittämiä uskontunnustuksessa kuitenkin on, että aika ajoin meilläkin on keskusteltu sen sanamuotojen "modernisoinnista".

Otetaan esimerkki. Uskontunnustuksessa luetaan uskoa ”Kristukseen, Jumalan ainoaan Poikaan, joka sikisi Pyhästä Hengestä, syntyi neitsyt Mariasta (...)”. Onko syytä puhua neitsyt Mariasta, kun monien teologien mielestä kysymys on lähinnä kreikankielisen Vanhan Testamentin käännösvirheestä – Jesajan kirjan (Jes. 7:14) hepreankielinen alkuteksti kuulemma viittaa pikemminkin nuoreen kuin koskemattomaan naiseen (s. 70; Browning 1996, 389.). Bergerille kiinnostavin kysymys ei liity Marian väitettyyn neitsyyteen vaan kristinuskon monoteistisen luonteen pohtimiseen. Missä suhteessa Jeesuksen voidaan sanoa olleen Jumalan poika? Sehän on paljon kovempi kysymys kuin partenogensis, jota joidenkin lajien kohdalla luonnossa kai esiintyy. Berger tarkastelee lyhyesti erilaisia varhaisen kristillisyyden myöhemmin kerettiläisiksi tulkittuja kristologisia kantoja ja niiden jälkeen 1900-luvun liberaaliteologisia tulkintoja. Kirjoittajan oma kanta kristologisiin kiistoihin jää silti lopulta hivenen hämäräksi.

Voidaanko uskontunnustuksessa esitettyjä väitteitä sitten pitää tosina, toisin sanoen uskottavina? Yllättäen Berger asettuu lähes yksinomaan säilyttävälle kannalle, eli hän lopulta pikemminkin hyväksyy kuin epäilee uskontunnustuksen vakuutuksia. Vaikka hän ei koeta selittää pois uskontunnustuksen ristiriitaisuuksia ja perinteisten kristillisten tulkintojen ongelmia, on hän lopulta valmis hyväksymään oikeastaan kaiken, mitä uskontunnustuksessa väitetään. Tässä suhteessa hän eroaa vaikkapa liberaaliteologisen tutkimuksen kannanmuodostuksesta. Kirjan alaosikko on siten perusteltu: kyse on skeptikon affirmatiivisesta kannasta.

Suomalainen lukija ei voi olla rinnastamatta Bergerin teosta emeritusprofessori Antti Eskolan kirjasarjaan (Eskola 1999; Eskola 2003), josta yhteiskuntatieteellisessä julkisuudessa ei ole juuri keskustelu, kahvipöydissä kylläkin. Eskola on maallikkokristitty, jonka kannanotot perustuvat

lähinnä häneen omiin hengellisiin kokemuksiinsa ja vakaumukseensa. Eskola ei mitenkään briljeeraa teologisella lukeneisuudellaan, ja pidän tätä tavallaan sympaattisena ratkaisuna. Toisaalta voi kysyä, onko tällainen lapsenuskon kaltainen luja luottamus perusteltua ja kestävä.

Ammattiteologeja nämä yhteiskuntatieteilijöiden pohdinnat saattavat vähän harmittaakin. Teologit tarkastelevat kristinuskoa tutkijoina. Silloin kysymys on väittämien loogisuudesta, tietämisestä ja tiedon luotettavuudesta. Luin taannoin emeritusprofessori Heikki Räisäsen ”Rosoinen Raamattu” -nimisen teoksen (Räisänen 2006). Räisänen tuntee Raamatun ristiriitaisuudet aivan yliveraisesti verrattuna Bergeriin tai Eskolaan. Hän arvostelee Antti Eskolaa siitä, että Eskola ei ota huomioon modernin raamatuntutkimuksen tuloksia. Olisi hauska tietää, miten Räisänen lukisi Bergeriä, joka on Eskolaa paljon kiinnostuneempi kristinuskon teksteistä ja kirkkohistorian eri vaiheissa esitetyistä tulkinnoista, ja häntä tuntuvat kristillisen kirkon väittämät kiinnostavan myös totuusnäkökulmasta.

Se, missä sekä Berger että Eskola eroavat Räisäsestä, on sosiologien valmius panna oma itsensä peliin. Kriittinen teologi on paljon vähemmän henkilökohtainen kuin kumpikaan sosiologeista. Eskolan ja Bergerin teokset luettuani tiedän suurin piirtein, mihin he uskovat. Samaa en voi sanoa Räisäsen teoksesta.

Berger on kohta 80-vuotias, joten hänen kannanottoja voi pitää osoituksena vanhan miehen halusta toivoa, että elämä jatkuu edessä olevan väistämättömän kuoleman jälkeenkin. Tällainen arkinen selitysmalli vanhempien ihmisten kiinnostukselle uskonnollisia pohdiskeluja kohtaan pitää varmasti paikkansa joidenkin kohdalla.

”The Questions of Faith” ei silti anna tällaiselle tulkinnalle tukea, vaan teoksen omaelämäkerralliset viittaukset osoittavat, että Bergerin uskonnollisuus on herännyt jo hyvin varhain, ehkä

jo lapsena. Sitä paitsi on ehkä niin, että vanhemmat ihmiset ovat juuri epävarmuutensa vuoksi kiinnostuneita uskonnollisista kysymyksistä: pitkä elämä antaa mittakaavaa ja ymmärrystä kaiken inhimillisen tietämisen epävarmuudesta.

Bergerin essee on erinomainen teos, jonka lukeminen oli todellinen elämys. Suosittelen tätä lämpimästi kaikille kollegoilleni, niillekin, joita kristinuskon väittämät eivät oikeastaan kiinnosta. Elämme kristillisessä kulttuurissa (vrt. islamilainen tai juutalainen kulttuuri). Monille suomalaisille yhteiskuntatieteilijöille ei tunnu olevan tärkeää tuntea kristinuskon perusteita, ei sen paremmin myyttejä kuin teologisia kantojakaan. Heille Bergerin teos saattaisi olla yllätys osoittaessaan, miten monipuolisesti teologiassa on vuosisatojen ajan käsitelty uskontoon liittyviä vaikeita filosofisia ongelmia. Kristilliseen maailmankuvaan viittavien yhteiskuntatieteiden klassikkojen, vaikkapa Weberin, tuotantoa on vaikea ymmärtää, ellei tiedä mistä siinä protestanttisessa eetoksessa oikeastaan on kysymys.

Kirjallisuus

Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* : tiedonso-
siologinen tutkielma. Helsinki: Gaudeamus.

Browning, W. R. F. (1996) *A Dictionary of the Bible*. Oxford England: New York : Oxford University Press.

Eskola, Antti (1999) *Uskon tunnustelua : mitä Jumalasta pitäisi ajatella?* Helsingissä: Otava.

Eskola, Antti (2003) *Tiedän ja uskon*. Helsinki: Otava.
Räisänen, Heikki (2006) *Rosoinen Raamattu*. Helsinki: Wsoy.

Schütz, Alfred (2007) *Sosiaalisen maailman merkitykseks rakentuminen : johdatus ymmärtävään sosiologiaan*. Tampere: Vastapaino.